بحر المصائب

ج ٢

موسى محسن اللاوصياد

٤٤٣

٤٤٤

اردو ... سید امداد علی ... مطبوعه در زمان واجد علیشاه ۱۲۷۱ھ ... ص ۲۷۲

فارسی ... مفتی سید محمد عباس صاحب قبله ... معیار پریس لکھنؤ ۱۲۸۵ھ ... ص ۶۸

تمی شمہ اون ظلمون کا کہ جو امام حسن علیہ السلام پر ہوی اور جنازہ پر
اون حضرت کی اشقیای امت نی تیرباران کئی اب مومنین
روتین حال پر امام حسین علیہ السلام کی روز عاشورہ اعدای
دین نی بدن اقدس پر اوس امام مظلوم کی اسقدر تیرباران
کیی کہ تمام بدن مثل غربال ہو گیا تہا بلیت فاصبح مولانا
الحسین کقنفذ علیہ جراحات بہا الذین ینبلہم
ولہفی لسہم سمہ القوم قد اصاب فلبط ما حم
قلبہ منقسم و منقول ہی کہ جب امام حسین علیہ السلام روز
عاشورہ یکہ و تنہا رہ گئی اوس قوم جفاکار نی اوس مظلوم پر
ہر طرف سی تیرباران کئی اور بدن مبارک پر کثرت تیرون سے
اسقدر تہی کہ جیسی ساہی کی بدن پر کانٹی ہوتی ہین اور علاوہ
اسکی تمام بدن اطہر زخم نیزہ و شمشیر سے زخمی تہا افسوس
صد افسوس کہ اوس حالت مین ایک تیر اوس طرف سی
آیا اور قلب مبارک پر اوس امام کونین کی لگا فاخرجہ من
ظہرہ و کانہ تری نخلت من المیزاب ینبعث الدم پس
حضرت نی اوس تیر کو جانب پشت مبارک سی نکالا
اور نکلتی ہی اوس تیر ستم کی خون اوس زخم سی اسطرح جاری ہوا
کہ گویا پرنالہ سی خون جاری ہی آخرکار اوس امام مظلوم کو
بظلم و ستم شدت پیاس مین شہید کیا الا لعنۃ اللہ علی القوم
الظالمین و سیعلم الذین ظلموا ای منقلب ینقلبون

الحمد للہ الملک القیوم

کہ این
مثنوی شریف مجمع الاوصیا
موسوم و ملقب بجوہر منظوم کہ در منظومات کاملین
زمانہ کالشمس بین النجوم و در مذاق اہل کمال لذیذ تر
از رحیق مختوم در بیان مصائب و نوائب و ہموم
و غموم حضرت امام مقہور مظلوم ابی الائمۃ المطہر المعصوم
باب مدینۃ العلوم صلوات اللہ علیہ الی ان یبقی الدہر
و یدوم تصنیف منیف حضرت مفتی علام
حجۃ الاسلام سرکار شریعتمدار جناب مولانا
المفتی سید محمد عباس الموسوی الشوشتری
الجزائری اعلی اللہ مقامہ فی
دار المقام

مطبوعہ معیار پریس رستم نگر لکھنؤ

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الذی امتحن الاخلاء بصنوف البلاء وجعل الدنیا سجنا للاولیاء وجنة للاشقیاء والصلوة علی اشرف الانبیاء واکرم الاصفیاء الذی محض النصح للعباد وجاهد فی سبیله حق الجهاد حتی قتلت اعوانه وکسرت اسنانه وعلی ذریته النجباء ولحمته الصابرین فی الباساء والضراء لاسیما المجاهد العابد الزاهد المفرق لجنس د المذبوح فی السجود المبتلی بانواع المحن الممتحن باقسام الفتن الذی اقل من البریه جبال الرزیه فصبر وشکر وتحمل من الرعیة اثقال الاذیه فعفا وغفر عاش حمیدا ومضی سعیدا صلی الله علیه وعلیهم ما اغتر عاشق وما لهم عنا سق

اما بعد پس این چند شعریست که روما للثواب واسترضاء لرب الارباب در بیان مصائب ونوائبے که بنا بر بعض اخبار بالتماس یکے از اجله اخیار از زبان گهربار حضرت نائب آفریدگار و وصی سید مختار جناب

حیدر کرار علیه السلام ما کر اللیل والنهار بگوش حضار مجلس فیض آثار رسیده حسب امر بعض اعیان علی الشان صانه الله عن صروف الزمان و طوارق الحدثان از زبان قلم این نابلد کوچه شعر وشاعری عباس بن علی بن جعفر الموسوی الشوشتری چکیده مجموعه آن بحزن الاوصیا موسوم و بجوهر منظوم که شعر تاریخ نظم است ملقب گردیده و چون این اقل الانام بوفق اصرار و ابرام آن عالیمقام در تسهیل تفهیم عوام سعی کرده و بعض این ابیات حکایت از زبان حال آن برگزیده ذوالجلال و همه اش در عین استعجال و توزع بال و تفرق اشغال بنظم آورده امید از ناظرین کرام و معاصرین عظام آنکه اگر بمذاق خود با موافق نیابند عنان عنایت را از وادی معوج طعن و ملامت بجاده مستقیمه عفو و مرحمت تابند که بچشم لطف خزان خوشتر از بهار آید ؎ بقهر اگر نگری گل بدیده خار آید ولیکن بگواهی تجربه اخوان و مشاهده ابنای زمان این خود مسئولیست نامقبول و مامولی متعسر الحصول ؎

در نامه زمانه بجز حرف جنگ نیست
گویا که از سیاهی لشکر نوشته اند

والله المعین
وبه نستعین

بسم اللہ الرحمن الرحیم

زیبِ دیباچہ ہا ثنائی خداست ‌‌‌‌ — نامہ ہا را سپاسِ حق طغراست
زینتِ گلشنِ سخن حمد است ‌‌‌‌ — فصلِ اُردی درین چمن حمد است
گلِ حمد است زینتِ سرِ حرف ‌‌‌‌ — گوہرِ شبچراغ افسرِ حرف
حمد زیباست خالقِ گل را ‌‌‌‌ — کہ دہد رنگ و بو گل و مُل را
گلی از باغِ جودِ او عالم ‌‌‌‌ — آسمان چیست دانۂ شبنم
بُردہ خورشید اخگرِ غمِ او ‌‌‌‌ — چرخ دودی ز جمرِ غمِ او
دلِ عشاق را نیاز ازوست ‌‌‌‌ — شمع را سوزش و گداز ازوست
دوستانش در امتحان باشند ‌‌‌‌ — دشمنان مطلق العنان باشند
سینۂ لالہ داغدار ازو ‌‌‌‌ — دامنِ گل بچنگِ خار ازو
لبِ خاصان چو طوطیِ چمنش ‌‌‌‌ — دلِ پاکان عقیقی از یمنش

جان نشان مست از ایاغِ غمش ‌‌‌‌ — سینہ ہا گلستان ز داغِ غمش
ذکرِ او چیست یارِ شبخیزان ‌‌‌‌ — شمعِ شبہای تارِ شبخیزان
مونسِ بیکسان و غمزدگان ‌‌‌‌ — ہمرہِ زمرۂ ز خود شدگان
مبتلا را رہِ نجات ازوست ‌‌‌‌ — دلِ افسردہ را حیات ازوست

مُناجات بدرگاہِ واہب العطیات

ای خداوندِ کردگارِ من ‌‌‌‌ — نظری کن بحالِ زارِ من
ای بلای تو راحتِ جان است ‌‌‌‌ — آبِ تیغِ تو آبِ حیوان است
بادۂ عشق آشنایم کن ‌‌‌‌ — در غم و درد مبتلایم کن
آرزوی حزین بود شادی ‌‌‌‌ — ہرگز گرفتار خواہد آزادی
من دلی دردناک میخواہم ‌‌‌‌ — سینۂ چاک چاک میخواہم
دلِ دارستہ بخش مرا ‌‌‌‌ — خاطری خستہ بخش مرا
دلِ سوزانِ سوگوارم دہ ‌‌‌‌ — جگر ریش داغدارم دہ
از میِ حبِّ خود خرابم کن ‌‌‌‌ — ز آتشِ عشق و غم کبابم کن
شادیِ خوبتر ازین غم نیست ‌‌‌‌ — زخمِ تیرِ تو کم ز مرہم نیست
خستگانت بری ز درد نمند ‌‌‌‌ — لبِ نہرند و تشنہ می مانند
وقف کردہ جگر خدنگِ ترا ‌‌‌‌ — بر دلِ خود زنند سنگِ ترا

درد تو بهتر از دوا دانند
مرضت خوشتر از شفا دانند

همه شان عاکفانِ کوی تواند
روی دلها نموده سوی تواند

واله دوست تو شب و روز اند
شام تا صبح شمع سان سوزند

بعضِ ایشان ولی و بعض نبی است
سرور کل محمد عربی است

نعت سیّد عالم و سرور عرب و عجم

صفوة الله سیّدِ عالم
رحمت خلق غبطهٔ آدم

آن بشیر و نذیر عالمیان
آن سراج منیر عالمیان

مهبطِ وحی و مفخرِ اسلام
سرورِ دین و افسرِ اسلام

خاکِ کویش خمیرِ روح و روان
نمی از فیض او یم ایمان

ذروه اش اهل عرش را محراب
چرخ پیشش ز شرم قطرهٔ آب

شمع سوزانِ محفلِ محنت
ره نوردِ منازلِ محنت

آنکه خود بوده ثنا خوانش
بود خواهانِ تو تو خواهانش

بسکه در راه تو قدم زده بود
بر قدمهائی او ورم شده بود

چه بلاها کشیده بود بدهر
چه قدر رنج دیده بود بدهر

اولا دید رنج بی پدری
مبتلا شد بمحنت سفری

یکطرف بندگی و بیداری
یکطرف بی زری و بی یاری

صرفِ نانش بجز شعیر نبود
خوابگاهش بجز حصیر نبود

غالبا قوت هم نداشت بدست
بر شکم سنگ بارها می بست

چه جفاها که از قریش کشید
از عرب جز نفاق و غدر چه دید

هر دمی بود با غم و المی
تازه می دید هر دمی ستمی

بود بوجهل کرم بی ادبی
کارها کرد بغض بولهبی

بعد بوطالب و پس از جعفر
جز علی کس نبوده اش یاور

منقبت حضرت مظهر العجائب مولانا علی بن ابی طالب

علی آن مقتدائی جن و بشر
نورِ حق نفسِ پاکِ پیغمبر

دستِ حق رایة الهدیٰ حیدر
راکبِ دوشِ مصطفی حیدر

فارسِ عرصهٔ جهاد علی
شاهِ اقلیمِ عقل و داد علی

قاصمِ پشتِ کفر در دنیا
قاسمِ نار و جنت در عقبیٰ

مفتیِ شرع کرم طاعتِ رب
شمع محراب نجم ساطع شب

بیدِ لرزانِ بوستانِ نیاز
ابر نیسانِ بوستانِ نیاز

آنکه از خوف بوده است تپان
شجرِ طور بود و نیم شبان

آنکه دمساز آه و فغان بود
آنکه ناکرده جرم ترسان بود

گریه میکرد شب چو ابر بهار
مضطرب بود چون گزیدهٔ مار

صاحب ذوالفقار و دلدل اوست	در سرا باغ قدس بلبل اوست
قالع باب خیبر است علی	حاکم شاه خاور است علی
مصطفی را وصی و یاور اوست	شهر علم رسول را در اوست
زینت تخت هل اتی است علی	قاضی کشور قضا است علی
سر حق را امین علی ولی ست	صالح المومنین علی ولی ست
طبع او لوح علم یزدان است	واقف از مایکون و ما کان ست
ملک جان راست والی والا	اوست مقصود وال من والا
مطلب از انما سوایش کیست	مقصد از لافتی سوایش کیست
معدن علم و بحر حکمت اوست	مکمل دین متمم نعمت اوست
عقل کل حیرتش دبستانش	خبر از شان حق دهد شانش
رشک افلاک خاکی از کفش	صدر چو کوثری ز فیض کفش
پیش ابر نوال او ز شرف	آسمان ها فتاده همچو صدف
جان ما را هوایش دمساز است	چشم دل بر جمال او باز است
از عبادات حق ثنای او	جزو ایمان ما ولای او
عاشقش از حریق بی خوف است	که ز آتش غریق بی خوف است
بی موالات او محو آه صلات	که صلات بود چو سجده لات
اکله وحب او بقول نبی	یاکل النار یابس الحطب

یا علی جان من فدائی تو	من کجا و کجا ثنائی تو
عین وجه و لسان اللهی	فهم ذاتت نشد علی ماهی
از من این مدح و از تو لطف نکوست	فکر هر کس بقدر همت اوست
وهکه ما را بر آستان طلبی	بلبلان را بوستان طلبی

سبب نظم مثنوی و تذکره سفر اخروی

دی عزیزی ز دوستان علی	سرو نوخیز بوستان نبی
ماه تابان آسمان علم	گل خندان گلستان علم
ثمر نخل شاخسار کمال	نافه آهوی تتار کمال
گوهر درج خاندان هنر	شمع تابان دودمان هنر
حکمران جهان جان ما	پیشوا زاده زمان ما
گفت با من که ای جهان سخن	خضر راه کاروان سخن
ای دلت حاوی فنون علم	قلمت رایت قشون علم
ای که شمع محافل قدسی	هم صفیر عنادل قدسی
ای طرازنده ثنای علی	بیخود از باده ولای علی
تو بسی گفته مناقب شاه	بنویس اندکی مصائب شاه
نظم کن آنچه در حدیث بود	محن خود علی بیان فرمود

بابیانِ لطیفِ مثلِ نسیم — صاف چون آبِ کوثر و تسنیم
معنی اندر عبارتِ مانوس — بدرخشد چو شمع در فانوس
گرچه مشغول کارها بودم — زیر کهسار بارها بودم
دل خونین سوگوارم بود — باغم و سوز و درد کارم بود
همه در سینه نخلِ ماتم بود — دل مومین در آتش غم بود
دل سرِ شعر از ملال نداشت — لیک انکار هم مجال نداشت
کردم اقرار یک بیک زکمین — زده از قهر بانگ طبع حزین
پیشهٔ مبتذل نه کارِ من است — شاعری عارِ اعتبار من است
من[1] کیم شمعِ محفلِ دانش — مردم دیدهٔ دلِ دانش
من فلاطونِ دورِ عرفانم — شیخ مشائیانِ ایمانم
ناز عقل و خرد بجاست بمن — علم را افتخارها ست بمن
از هنر گنجهاست در دلِ من — عقل شد مایه ور ز حاصل من
جوهرِ کل خزینه دارِ من است — عقل ثانی وظیفه خوارِ من است
بحر و کان جواهر قدسم — خطبه خوان منابر قدسم
گفتم اینها همه بجا باشد — عجب لیکن کجا روا باشد
چند شعری بارتجال بگو — نشود نقص در کمال بگو
چون شنید این سخن ز من آشفت — باغم و حزن بار دیگر گفت

[1] تضمین از کلام شیخ علی حزین ۱۲

فرصتِ گفتن و شنیدن کو — طاقتِ یک نفس کشیدن کو
عمر در فکر این و آن بگذشت — خفته ماندیم و کاروان بگذشت
در سفر نیست توشه با ما — یا لها من مصیبة عظمی
فصل دی آمد و بهاران رفت — موسمِ سیرِ کوهساران رفت
همچنان واکشیده ایم هنوز — برگ شاخی نچیده ایم هنوز
خیمه تا کے درین مقام زنیم — راه دور است چند گام زنیم
وقت تنگ است نغمه سازی چیست — اجل آمد نفس درازی چیست
آه از فوت عمر و سوء عمل — وز لقای خدای عزوجل
گفتم ای طبع راست میگوئی — آفرین راهِ راست میجوئی
لیکن از نظم این حدیث مرا — غرضی نیست جز رضائے خدا
سفرے سخت با خطر داریم — جمله بر رحمتش نظر داریم
از کسی مزد این نمی خواهم — از کفِ جود حق نمی خواهم
غرض عرض جوهرم هم نیست — جز غم عرض اکبرم غم نیست
گر پسند علی و آل شود — روی زردم برنگ آل شود

شروع در حدیث شریف که محبان را جگر سوز است
و رهروان را صبر آموز

پسر بابویه عالم دین — در فضائل نوشته است چنین
که کند نقل جابر جعفی — از جناب محمد بن علی
باقر آن باقر علوم خدا — کوکب ازهر نجوم هدی
نقل کرد است حقی — آن سرور دل علی ولی
گفت چون شه ز نهروان برگشت — بخت و چرخ از مخالفان برگشت
مسجد کوفه را نشیمن ساخت — در و محراب جمله روشن ساخت
ناگهان عالمی ز قوم یهود — که رئیس افاضل شان بود
شرف اندوز بزم حیدر شد — ذره بود و شاه خاور شد
کار خود را گره کشا میخواست — هر مس قلب کیمیا میخواست
گفت شاها مسائلی دارم — چند مضمون مشکلی دارم
حل آن مشکلات آسان نیست — کار طبع فلان و بهمان نیست
موجب حیرت ذکی و غبیست — علم آن مختص نبی و وصی است
شه دین گفت هر چه خواهی پرس — کو میت کنه آن کماهی پرس
عرض کرد ای امیر کشور دین — والی ملک شرع و سرور دین
خوانده ام در کتابهای خدا — که شده نازل از برای هدی
هر کرا حق پیمبری بدهد — بر سرش تاج سروری بنهد
وصیش از جانب خدا آید — که وصیتی برای تو باید

بعد تو رهبری ضرور بود — خلق را رهبری ضرور بود
یکی از اهل خود حسین کن — حکم ایشان ز جانب من کن
بیعت از مردمان برایش گیر — عهد و اقرار اقتدایش گیر
تا پس از تو امیر شان باشد — تا سراج منیر شان باشد
تا کند حل مشکلات شان — تا کند رفع معضلات شان
شاه دین گفت راست میگوئی — آنچه وحی خداست میگوئی
بعده گفت ای امیر عرب — مقتدای جوان و پیر عرب
هست هم در کتابهای مبین — که وصیی چو هیشو و تعیین
حق کند امتحان حال وصی — در حیات نبی و بعد نبی
پس بفرما که حد آن چه بود — عدد امتحان شان چه بود
چند بار است در حیات نبی — چند دفعه پس از وفات نبی
باز چون خوش بود عیار شان — چیست آخر مآل کار شان
گفت مولی که ای یهود اول — تو قسم خور بحق عز و جل
آن خدای که نیل را بشگافت — آنکه او را جهان نظیر نیافت
که اگر من جواب این گویم — با تو این راز علم دین گویم
بپری پی بگنج ایمانی — بخوری جوهر مسلمانی
گفت البته یا امیر امم — نبود هیچ حجتی آن دم

نکتہ دان شد علی عمرانی موج زد بحر علم یزدانی
گفت از ایشان چو امتحان گیرند هفت بار امتحان شان گیرند
بیغش آید چو نقد طاعت شان می پذیرد خدا بضاعت شان
طاعت شان پسند حق گردد محنت شان پسند حق گردد
انبیا را رسد خطاب آنکہ میشود حکم از جناب آنکہ
کہ پسندند دوستداری شان بپذیرند غمگساری شان
در حیات اولیاے خود گیرند بعد مرگ اوصیاے خود گیرند
خلق را مالک الرقاب کنند حکم فرماے شیخ و شاب کنند
ہمچنین بعد فوت پیغمبر هفت بار امتحان شود دیگر
صبر چون امتحان نموده شود کوشش شان چو آزموده شود
سعی شان چون پسند حق آمد کار شان بر سعادت انجامد
اول امر آن عبادتہاست آخر کار شان سعادتہاست
گفت راس الیہود حق است این حالیا این بیان کن ای شہ دین
تو چہا پیش مصطفی دیدی بعد احمد چہ رنجہا دیدی
چہ رسید است یا چہا برسد آخر کار تو کجا برسد
مرتضی دست آن یہود گرفت کہ کنون زین محل بباید رفت
ہمرہ من بیا بیان بکنم سر بسر ماجرا بیان بکنم

عرض کردند جمعے از اصحاب کہ ز یاران عنان لطف متاب
ما ہم آگہ ازین جواب شویم از عطاے تو فیضیاب شویم
گفت ترسم چو آن بیان آید بر دل تان ہمہ گران آید
عرض کردند این چرا باشد از چہ آن ناگوار ما باشد
گفت از علت اموری چند دیده ام از شما قصوری چند
مالک اشتر آن بلند اختر شاه را یار و مخلص و یاور
باشد و گفت ای امین خدا رہبر خلق بر زمین خدا
خوب دانیم جز تو رہبر نیست مصطفی را وصی دیگر نیست
بعد احمد نبی نخواہد شد ہمچو تو ہم وصی نخواہد شد
ہمعنان است طاعت تو و او توامان است طاعت تو و او
آخر الامر مرتضی بنشست خاست از رنج و بار رضا بنشست
سر طوماری از الم بکشاد داستانی ز درد و غم بکشاد
دفتر ہفت داستان وا کرد گوئیا راه ہفتخوان وا کرد
کہ خدا در حیات شاه زمن ہفت جا کرد امتحان من
ہمہ جا مرد کار یافت مرا صابر و جانسپار یافت مرا

اشارہ بسبق اسلام و غمگساری خیر الانام

اولا چون بوقت بعثت نبی / بوده ام در قبیله طفل صبی
کرد دعوت عشیرهٔ خود را / همه بودند جاهل و خود را
هیچکس طاعت رسول نکرد / هیچ یک قول او قبول نکرد
بسکه سودائے جاهلیت بود / همه را سعی در اذیت بود
همه دور از ره حسد گشتند / همه از مصطفی جدا گشتند
آن تمها چو قربا کردند / دیگران بیشتر جفا کردند
مصطفی آن خلاصهٔ عالم / بود دائم قرین رنج و الم
کس نبوده شریک غم با او / من در ان حال بوده ام با او
کردم از صدق دل اجابت او / می نمودم بجان اطاعت او
بود با او یقین کامل من / وهم و شک نیافت در دل من
همچنان تا سه سال بودم من / با نبی در صلال بودم من
با محمد نماز میکردم / عرض راز و نیاز میکردم
غمخور و غمگسار او بودم / یاور و جان نثار او بودم
کس نه از عمرو زید و خالد بود / من و بس دختر خویلد بود
بعد از آن شد مخاطب حضار / که مگر راست نیست این گفتار
همه گفتند صدق محض است این / نیست جای تردد ای شه دین

حضرت خدیجه ۱۲

اظهار سانحهٔ شب غار و مواساة سید ابرار

ثانیا اینکه سرور بطحا / بود دائم ز قوم در ایذا
همه را جز جفاش کار نبود / دوستش جز یک از هزار نبود
بود قوم قریش دشمن او / در نظر داشتند کشتن او
هر یکی حیله و خیالی داشت / مصطفی دائما ملالی داشت
تا که در دار ندوه جمع شدند / همه در فکر قتل و قمع شدند
رفت ابلیس هم بمجلس شان / شد جلیس و مشیر و مونس شان
همه در قتل او نظر کردند / همگی شور شور و شر کردند
بعد افکار و ردّ و قدح عظیم / کرد تدبیر آن لعین رجیم
که ز هر فرقه چند کس خیزند / همه با تیغ بر سرش ریزند
بر سر او بوقت خواب روند / تا که از قتل کامیاب شوند
که درین فکر خون هدر گردد / سعی خونخواه بے اثر گردد
رای ایشان برین قرار گرفت / کار شان رونق بهار گرفت
بر نبی جبرئیل نازل شد / حکم رب جلیل نازل شد
گفت آئین قصهٔ کذائی را / یاد دادش ره رهائی را
یعنی از فتنه بر کنار رود / در فلان وقت سوی غار رود

مشوره ۱۲

جبرئیل ۱۲

مصطفےٰ عزم خود بمن فرمود
این خبر را مفصلاً فرمود

گفت امشب بجای من میباش
مستعد بلائی من میباش

عرض کن جو هر وفاداری
سر بده چون سر وفاداری

من ازین مژده شادمان گشتم
رهن احسان او بجان گشتم

بر خود آندم عظیم بالیدم
همچو گل از نسیم بالیدم

جائے احمد بخواب بودم من
دور از اضطراب بودم من

آمدند آن همه چو طوفانے
مثل سیلے بکوی ویرانے

من بآن اہل نار جنگیدم
منفرد با ہزار جنگیدم

این همه خالق جهان داند
خلق هم اندکے ازان داند

بعد پرسید کاین خبر حق است
همه گفتند سر بسر حق است

بیان تحمل و تهور در غزوۂ بدر با وجود صغر سن ران عصر

ثالثاً اینکه چون بجنگ بدر
جمع گشتند اہل مکر و غدر

عتبہؔ و شیبہؔ و ولید پلید
ہر یکے بود در عرب صندید

همه در رزمگاه جا کردند
اہل اسلام را اکردند

زین طرف مردمان همه خاموش
رفته از تن توان و از سر ہوش

چون نبی حال شان تماشا کرد
بسوے جنگ اشاره ما را کرد

حمزۂ عم من و عبیدہؓ و من
هر سه رفتیم جانب دشمن

جنگ و دعوا ندیده بودم من
قتل و یغما ندیده بودم من

آنکه کوچکتر از همه بودم
یدِ طولے بجنگ بنمودم

آنکه بیگانه بوده ام از جنگ
عرصه بر اہل کفر کردم تنگ

گشته ام از عرب جوانانرا
بسته ام دست پہلوانانرا

بس سیاه و سفید را کشتم
شیبہؔ و هم ولید را کشتم

از زمین و زمان فغان برخاست
الامان از مخالفان برخاست

دیده ام زحمت و محن آنروز
کشته شد ابن عم من آنروز

این همه گفت و خواست تحقیقش
ز اہل مجلس بخواست تصدیقش

اشاره مجتبیٰ که در غزوه احد کشیده و جلادتی که بظهور رسانیده

رابعاً اینکه باز اہل غدر
جمع گشتند بعد غزوۂ بدر

همه با خشم همعنان بودند
طالب خون بدریان بودند

شد بکوه احد قدوم شان
بود چون دام و دد هجوم شان

بر خِتم رسل این آمد
منہی ربِّ عالمین آمد

گشت آگاه چون جناب رسول
کرد با فوج پیش کوه نزول

آتش حرب مشتعل گردید
دوزخ از گرمیش خجل گردید

هر طرف جست و خیز پیدا شد	شورش رستخیز برپا شد
عرصهٔ جنگ لاله زارے بود	در خزان هم عجب بهارے بود
یک بیک کافران یورش کردند	قتل خلقی دران یورش کردند
فوج با سیل مرگ مانا بود	تیرشان با تگرگ مانا بود
شده جمعے روان بدار قرار	باقیان کرده رو براه فرار
مردمان را گمان قتل رسول	هر یکے این خبر نموده قبول
بود حیران بقتلگه هر کس	دشت گرداب بود و مردم خس
عاقبت راهی مدینه شدند	تا صر وقت بیکسی نه شدند
رفته یاران تمام الّا من	کرده ام قتل عام تنها من
زخمها بر تن من اُفتاده است	عدد آن فزون ز هفتاد است
بعده از سرش زره برداشت	دست بر زخم جابجا بگذاشت
جسم را هر که دید محزون شد	دل اصحاب سر بسر خون شد
باز رو کرد سوے اهل حضور	که مگر این نیافت است ظهور
همه گفتند راست است تمام	قابل شبهه نیست هیچ کلام

تذکرهٔ غزوهٔ خندق و مجاهدهٔ خود در راه حق

خامسا جنگ دیگر افتاده است	که ازین هم فزونتر افتاده است

عهد بستند اکثر کفار	همه کردند باهم این اقرار
که نبی را کشند با اقوام	تا نماند ز شان نشان و نام
همه با اتفاق جمع شدند	با بسے طمطراق جمع شدند
همه مشتاق قتل عام ما	همه را جزم انهزام ما
کند خندق نبی به حکم خدا	این طرف ما و آن طرف اعدا
کافران بر کنار ما بودند	که تو گوئے حصار ما بودند
مصطفی پند داد ایشان را	بر فزودند بغی و طغیان را
آن طرف رعد و برق و غلغل بود	و این طرف سستی و تزلزل بود
پسر عبد ود جوان عرب	غیرت رستمے میان عرب
ناگهان زان میان هویدا شد	همچو فیل ژیان هویدا شد
جولان کرد دست بر شمشیر	بود گویا بشکل آدم شیر
روبرو آمد و رجز خوان شد	هر که نظاره کرد حیران شد
رفته بود از رخ رفیقان رنگ	کس نمیکرد جنگ را آهنگ
همه بر صورتش نظاره کنان	همه با یکدگر اشاره کنان
کیست این کیست عمر عبد ود است	که مظفر بروے کسے نشد است
اینکه امروز فارس عرب است	یکه تاز فوارس عرب است
هست این شیر مست انسان نیست	پنجه با شیر کردن آسان نیست

کسی از خوف ننگ و عار نداشت
کار با ترس کرد گار نداشت

نبی آخر مرا مهیا کرد
بچنان جنگ سخت ایما کرد

بر سر من عمامه بست نبی
داد تیغم همین بدست نبی

خوف و غم رو مرا نمود بجنگ
رفتم آنروز من پیاده بجنگ

خلق بر من ز دور آه زنان
گریه کردند در مدینه زنان

چون رسیدم فتاد جنگ و جدل
شده در تیغ و نیزه رد و بدل

بر سر از ضربتش نشان دارم
اثری تاکنون ازان دارم

پس بران زخم سر اشاره کرد
دل احباب پاره پاره کرد

گفت شد قتل آخر از دستم
لشکرش را تمام بشکستم

همه نادم ز کید گر گشتند
همه منکوب و خوار برگشتند

چون باینجا رساند شاه کلام
ز اہل مجلس نمود استفهام

گفت آیا نه اینچنین افتاد
لب تصدیق هر یکی بگشاد

اشعار معرکۂ خیبری و دلیری و دلاوری خود باوصف یاوری

شنیدن ای اخا الیهو این است
گوش کن کر ترا سر دین است

گر قضا جمله در رکاب رسول
کرده بودیم بر یهود نزول

حرب رو داد با نظایر تو
جنگ افتاد با عشایر تو

پیش شان لشکری گران بود است
فوج بسیار از یلان بود است

کارها دیده مرد جنگ همه
پنجه در پنجهٔ پلنگ همه

قلعهٔ شان چو آسمان محکم
یا چو پیمان عاشقان محکم

شور جنگ و جدال افگندند
غلغل القتال افگندند

زین طرف هر که و با ایشان رفت
اجلش تند آمد و جان رفت

دشت قلزم ز خون شیخ و شباب
سر صحاب اندران چو حباب

بمن آخر صحابه رو کردند
رو بمن با صد آرزو کردند

که تو ای شاه صف شکن برخیز
یا علی یا ابا الحسن برخیز

رفتم آخر بوفق امر رسول
که مرا زان نبوده گاه عدول

همرهم فتح نعره زن میرفت
مرگشان پیش پیش من میرفت

هر که آمد سرش جدا کردم
تن یک یک دو تا دو تا کردم

مرگ دمساز ذوالفقارم بود
ملک الموت پیشکارم بود

لشکر شان همه شکسته ز من
شد عیان کار دست بسته ز من

اسپ در خلف شان دوانیدم
همه را تا مقر رسانیدم

داده بر باد دفتر ایشان
رفتم آخر بکشور ایشان

در آن قلعه را بر افگندم
بهمین دست خیبر افگندم

بسی از مرد ها و از زنها
کرده ام قید و کشته ام تنها

بے آہن دلان روئین تن
موم گشتند از کمند من

طرفہ شورے میان مردم بود
دست و پاے تہمتنان کم بود

بسکہ آمرود کوفت طبل رحیل
رفت از کار دست عزرائیل

درچنان حال غیر او و من
کس نبود معین و یاور من

تا باین حرف چون بیان برسید
باز مولی ز حاضران پرسید

کاین سخنہا صواب یا کہ خطاست
جملہ گفتند یا علی ہمہ راست

بردن نامۂ نبوت ختامہ بمکۂ عظمت علامہ

سابقاً اینکہ باز خیر بشر
جانب مکہ کرد عزم سفر

خواست تجدید دعوتے بکند
از خود اتمام حجتے بکند

اولاً کردہ بود دعوتِ شان
آخراً ہم نمود دعوتِ شان

نامۂ از برای شان بنوشت
سطرے از دوزخ و جنان بنوشت

کرد تحذیر و ہم بشارت درج
کرد ہم سورۂ برأت درج

برساندن صحابہ را فرمود
خواندن نامہ بر ملا فرمود

لیک ہر کس دران تغافل کرد
سبب خوف شان تامل کرد

طلبید آخر از صحابہ کسے
مجملاً داد نامہ را بکسے

شد روان و ہنوز در رہ بود
کانطرف جبرئیل کرد ورود

یعنی این نامہ را از دبستان
مطلب نیکوی ز بہ صفتان

بکند پنبہ دوز خیاطی
مر قریش را مبر بخطاطی

خود ببر یا برد کسے کہ ز تست
بر نیاید ز غیر کار درست

مصطفےٰ این خبر بمن فرمود
وحی را سربسر بمن فرمود

گفت با من تو نامہ را برسان
قوم را از عذابہا ترسان

این شرف خاصۂ شما باشد
کہ ز ہر مرغ چون ہما باشد

جبرئیل آرد از خدا احکام
پیمبر از چمن صبا پیغام

مجملاً سوئے مکہ من رفتم
جانب مکہ یکہ من رفتم

مکیان دشمنان من بودند
دشمن جسم و جان من بودند

قتل من مدعاے ایشان بود
منتہاے رضاے ایشان بود

عیش من خار خار سینۂ شان
یاد مرگم بہار سینۂ شان

فکر قتلم مدام در دل شان
ذکر خونم مدام محفل شان

الغرض نامہ را رساندم من
پیش ایشان تمام خواندم من

نامہ نے بود نفخۂ از صور
کہ بپا کرد شور روز نشور

ہمہ از مرد و زن خروشیدند
گرد من مثل نحل جوشیدند

آن یکے خشمگین نظر میکرد
بمن از چشم کین نظر میکرد

دین دگر بر جدال آمادہ
سر راہ قتال استادہ

هر سر من هجوم غم دم بود   گوئیا بحر در تلاطم بود
فوج ها همچو موج می آمد   مثل سیلی ز اوج می آمد
انچه آمد ز دست من بظهور   هست ظاهر همه بر اهل حضور
چون بیان تمام حال نمود   باز از حاضران سوال نمود
گفت آیا نه حرف من حق است   همه گفتند بی سخن حق است
بعد خیرمو و حیدر کرار   نائب خاص احمد مختار
کاین همه سرگذشت من بود است   از برای من این محن بود است
این مصائب رسیده بر سر من   بود این امتحان داور من
من ازین هفت بحر خون رفتم   کس نمیداند اینکه چون رفتم
غیر شوریدگان بلاکش کیست   جز سمندر حریف آتش کیست
چه صبوری درین محن کردم   کس نکرده است انچه من کردم
میتوانم بیان آن بکنم   اجر اعمال خود بیان بکنم
لیک مقصود خودنمائی نیست   مخلصم طاعتم ریائی نیست
قوم گفتند یا ولی الله   راست گفتی خدا ست زین آگاه
بود اینها بقدر تاب شما   کیست همچشم یا جناب شما
از که گیرند امتحان ترا   که تواند کشد کمان ترا
کس ازین صبر کی خبر دارد   که تواند که کوه بر دارد

صبر عاشق ز بوالهوس ناید   کار شهباز از مگس ناید
تو امین خدای بیچونی   تو مفاد حدیث هارونی
وصی و نفس مصطفائی تو   محرم راز کبریائی تو
بیش ازین است رنج و محنت تو   حصر کی میشود مصیبت تو
اینکه از زحمت و بلا دیدی   همه در عهد مصطفی دیدی
چشم داریم از عنایت تو   که رسد تا بحد هدایت تو
انچه باقیست هم بیان بکنی   ذکر غم پیش غمخوران بکنی
گرچه زانها همه خبر داریم   می توانیم بر زبان آریم
هر بلائی که بر شما رفتست   بالیقین رو بروی ما رفتست
لیک خواهیم خود بیان بکنی   لعل لب را گهرفشان بکنی
پیش تو لائق تکلم کیست   آب هر جا بود تیمم نیست
ای بیان تو برده آب ارم   زده هنگامهٔ جنان برهم
ز ابر احسان خود بفیض سخن   صدف گوش ها پر از در کن
ده بلب رخصت شکرریزی   تا کنند دیدها گهرریزی
باز سر کرد حال درد علی   بیهودی خطاب کرد علی
که خدا بعد فوت پیغمبر   امتحان کرد صبر من دیگر
مبتلا ساخت هفت بار مرا   یافت با صبر و با قرار مرا

بر سر من هجوم مردم بود
گوئیا حشر در تلاطم بود

فوج ها همچو موج می آمد
مثل سیلی ز اوج می آمد

انچه آمد ز دست من بظهور
هست ظاهر همه بر اهل حضور

چون بیان تمام حال نمود
باز از حاضران سوال نمود

گفت آیا نه حرف من حق است
همه گفتند بی سخن حق است

بعد فخر مو حیدر کرار
نائب خاص احمد مختار

کاین همه سرگذشت من بود است
از برای من این محن بود است

این مصائب رسیده بر سر من
بود این امتحان داور من

من ازین هفت بحر خون رفتم
کس نمیداند اینکه چون رفتم

غیر شوریدگان بلاکش کیست
جز سمندر حریف آتش کیست

چه صبوری درین محن کردم
کس نکرده ست انچه من کردم

میتوانم بیان آن بکنم
اجر اعمال خود بیان بکنم

لیک مقصود خودنمائی نیست
مخلصم طاعتم ریائی نیست

قوم گفتند یا ولی الله
راست گفتی خداست زین آگاه

بود اینها بقدر تاب شما
کیست همچشم با جناب شما

از که گیرند امتحان ترا
که تواند کشد کمان ترا

کس ازین صبر کے خبر دارد
که تواند که کوه بردارد

صبر عاشق ز بوالهوس ناید
کار شهباز از مگس ناید

تو امین خدائے بیچونی
تو مفاد حدیث هارونی

وصی و نفس مصطفائی تو
محرم راز کبریائی تو

بیش ازین است رنج و محنت تو
حصر کے میشود مصیبت تو

اینکه از زحمت و بلا دیدی
همه در عهد مصطفی دیدی

چشم داریم از عنایت تو
که رسد تا بحد هدایت تو

انچه باقیست هم بیان بکنی
ذکر غم پیش غمخوران بکنی

گرچه زانها همه خبرداریم
می توانیم بر زبان آریم

هر بلائے که بر شما رفتست
بالیقین روبروے ما رفتست

لیک خواهیم خود بیان بکنی
لعل لب را گهرفشان بکنی

پیش تو لائق تکلم کیست
آب هر جا بود تیمم نیست

اے بیان تو برده آب ارم
زده هنگامهٔ جنان برهم

ز ابر احسان خود بفیض سخن
صدف گوش ها پر از در کن

ده بلب رخصت شکرریزی
تا کنند دیده ها گهرریزی

باز سر کرد حال درد علی
بهر بیهودی خطاب کرد علی

که خدا بعد فوت پیغمبر
امتحان کرد صبر من دیگر

مبتلا ساخت هفت بار مرا
یافت با صبر و با قرار مرا

صابر اندر بلائی خویشم یافت　　در حریم رضائی خویشم یافت
لاف و دعوای سربلندی نیست　　حرف حق است خودپسندی نیست
سیل ها بر سرم غم آوردست　　لشکری چند پیهم آوردست
خللی در قرار من نفتاد　　رخنهٔ در حصار من نفتاد

ذکر وفات جناب رسالت و اظهار کمال حزن و ملالت

اولین آنکه سید ابرار　　صاحب شرع احمد مختار
آنکه با اوست استناد من　　بود بر ذاتش اعتماد من
آنکه پیوسته غمگسارم بود　　آنکه با او همیشه کارم بود
آنکه من عاشق جمال ویم　　سحر و شام در خیال ویم
آنکه مستغنی از جهانم کرد　　سرخیل جهانیانم کرد
او ز خاکم کشید در دامن　　شست گرد یتیمی از رخ من
وانکه پروردهٔ کنار ویم　　آنکه من سرو جویبار ویم
فیض دنیا بیش ببین چون است　　آخر وی خود ز حصر بیرون است
او مرا کرد و رو بمنزل قدس　　برو همپای خود بمحفل قدس
الغرض زین جهان چو رخت کشید　　دلم از هجر رنج سخت کشید
رو بمن کرد محنتی عجبی　　خاطرم داشت وحشتی عجبی

زحمتی کاندران زمن دیدم　　وانچه از دست دهر من دیدم
روز اگر دیدیش سیاه شدی　　کوه اگر می کشید کاه شدی
بعضی از اهلبیت من بیتاب　　مضطرب مثل ماهی بی آب
دل تپان بسملانه در ره او　　هوش یکسر پریده از سر او
رفته بیرون زما من تسلیم　　داده از دست دامن تسلیم
غصه از پند می فزود اورا　　از تسلی خبر نبود اورا
دیگران غیر قوم مطلبی　　که نبودند اقربائے نبی
بعضشان تعزیت بنامی کرد　　مدحت جادهٔ رهنمای کرد
شیوهٔ صبر را بیان میکرد　　منع از شیون و فغان میکرد
وان دگر فارغ از غم و دردے　　ناله چون نے ز دیگرے کردے
سبب حزن من بکا میکرد　　همچو کوه از ندا صدا میکرد
لیک من با همه تعلق او　　با چنان الفت و تعشق او
نشدم گرم شور و افغانے　　نزدم چاک در گریبانے
نزدم آه با دل مغموم　　ناله پیچیده ماند در حلقوم
علم آه غم بسینه شده　　دل اسیر الم بسینه شده
سوختم ز آتش تب و تابے　　مژه هایم نریخت آبے
با همه غم بوقت تجویزش　　صرف کشتم بغسل و تجهیزش

نعش پاکیزه را کفن کردم	با ملائک نماز من کردم
در لحد جسم پاک بنهادم	آسمان زیر خاک بنهادم
تا فتش در دسوخت جان وتنم	سر ز دود آهی از دهنم
بعد از ینها بوفق امر رسول	با کتاب خدا شدم مشغول
جمع کردم تمام قران را	مجتمع ساختم پریشان را
با همه درد کارها کردم	حق پروردگار ادا کردم
آتش درد را بسینه زدم	آهی از هجر و بیکسی نزدم
بعد از ان شاه رو بیاران کرد	گفت آیا نبود این غم و درد
همه گفتند یا امیر بلے (ن چرا)	شبهه نیست است است اینها

اظهار جفا کاری اهل سقیفه و طالبان دنیای جیفه

دومین اینکه سید الثقلین	آنکه شد بندگیش فرض العین
در حیاتش امیر کرد مرا	جانشین و وزیر کرد مرا
پیشوای و امام خلقم خواند	مقتدای تمام خلقم خواند
مدحت من در انجمن کرده	حکم فرمانبری من کرده
گفت اینها بدیگران برسد	غائبان را ز حاضران برسد
بیعت از خلق بهر من بگرفت	عهد و پیمان ز مرد و زن بگرفت

بوده ام در حیات نائب او	حکمران بوده ام ز جانب او
در امورش مشیر من بودم	هر سپه را امیر من بودم
ره نداده ام بخاطر اصلاً من	که کند کس تنازعی با من
با کسی راز عهد اوست عدول	پیش و یا پس از وفات رسول
یا مرا بعد ارتحال نبی ؐ	میشود احتیاج حق طلبی
چون نبی را رسید وقت رحیل	شده مشتاق وصل رب جلیل
در مرض لشکری معین کرد	همه را حکم زود رفتن کرد
خزرج و اوس و تا کسان عرب	اهل کین و نفاق و بد مشرب
هر که با من نهان عداوت داشت	یا حسد بر من از شقاوت داشت
گرچه کس را نداده ام آزاری	با عداوت نداشتم کاری
سبب کفر در قتال شان	کشته بودم چو عم و خال شان
همه را بغض جاهلیت بود	کینهٔ و حقد از حمیت بود
مصطفی خواست تا روند ز شهر (جدا)	جمله شان بدر شوند ز شهر
هر که ز خوف نقض پیمان بود	هر کرا سستی در ایمان بود
هر که در سر حکومت داشت	حب جاه و جلال و مکنت داشت
همه را گفت با اسامه روید	بدر از حد حکم ما مروید
کرد تاکید راندن ایشان	بود مانع ز ماندن ایشان

تا از نیہا مدینہ صاف شود
شہر از اہل کینہ صاف شود

کس درین جادہ راہزن نشود
خلل انداز کار من نشود

حرف آخر کہ در مرض فرمود
حکم و تاکید کوچ لشکر بود

زین طرف ہر یکے تساہل کرد
از رہ مکر و کین تغافل کرد

من دران عہد مبتلا بودم
گرم تیمار مصطفیٰ بودم

ہوش و تاب و توان نبود مرا
خبر از مکر شان نبود مرا

چون پیمبر پیام مرگ شنید
شربت تلخ جام مرگ چشید

رخ نمود این مصیبت دگرم
عالمے شد سیاہ در نظرم

بعد تجہیز و غسل و دفن و نماز
بعد آن حال درد و سوز و گداز

طبع چون اندکے بحال آمد
در نظر طرفہ قیل و قال آمد

دیدم آن قوم اکثر آمدہ اند
از در دشمنی درآمدہ اند

ہمہ سردار اگذاشتہ اند
پاس قول نبی نداشتہ اند

بود در شہر لشکر مطرود
با اسامہ نماندہ جز معدود

مکر و تزویر و حیلہ ہا کردند
فزع اکبرے بپا کردند

منعقد کردہ محفلے عجبے
محفلے طرفہ غلغلے عجبے

نہ ز من کردہ استقالہ عہد
ہمہ خاموش از مقالہ عہد

نہ خبر دادہ زین بہاشمیان
کہ ہمہ بودہ اند ماتمیان

جملہ پیمان و عہد بشکستند
بہر خود عہد تازہ بستند ٭

بود این درد جانگزائے دگر
محنتے دیگر و بلائے دگر

شد از انجملہ دختر اشترم
بر رگ جان رساند نیشترم

گرہی دیگرے بکام شد
نمک سینۂ فگارم شد ٭

خار خاری شکست در دل من
تیر تا پر نشست در دل من

نشدم مضطرب ز رفتن حق ٭
کردم این را باولین ملحق ٭

این ہمہ ماجرا بیان کردہ
روے اقدس بحاضران کردہ

گفت آیا ثبوت اینہا نیست
ہمہ گفتند کذب اصلا نیست

بیان جفای غاصب اوّل و مکر آن پیر دغل

سوم اینکہ بعد فوت نبی
شد خلیفہ چو آن غوی غبی

گمرہے رہنما مقرر شد
بوم جلوے ہما مقرر شد

رفت بلبل زغن چمن بگرفت
تخت بلقیس اہرمن بگرفت

پیش من عذر خواہ بود مدام
شرمسار از گناہ بود مدام

حیلہ جو کاین خطا ز من نشدہ است
غصب حق شما ز من نشدہ است

بود جرم فلان و من خجلم
اے خوشا گر تو میکنی بحلم

گفتم این عنقریب می میرد
حق بمرکز قرار می گیرد

نیست جنگ و جدال را حاجت   نبود قتل و قتال را حاجت
عاقبت حق من بمن برسد   بی نزاع و محن بمن برسد
به که از من فساد سر نزند   قتل و خون عباد سر نزند
نیست محکم بنائے ایمانی   نشود رخنه در مسلمانی
نشود غلغل بلا و نعم   نشود شور و شر زلا و نعم
میرسیدند پیش من اصحاب   همه جویای راه صدق و صواب
همه فرمانبر خدا و نبی   تابع دین منزه از دغلی
همه را خیرخواه می دیدم   جان سپار اله می دیدم
پیش من اضطراب میکردند   همه با من خطاب میکردند
که بیا حق خود ز قوم بگیر   نیست این جای طعن و لوم بگیر
ما همه یاوران و یارانیم   ما همه بر تو جان نثارانیم
من ز صبر و ثبات میگفتم   از سر التفات میگفتم
بد بود دعوی و فغان کردن   اندکی صبر می توان کردن
حق من بلکه بی تعب برسد   بو که بی شورش و شغب برسد
صابری شیوهٔ رضا باشد   صبر مفتاح کارها باشد
کرد چون غصب حقم آنمردک   دیگران را فتاد در من شک
گفته بودند از طمع انصار   که ز ما هم یکے بود سردار

الغرض چون خلیفهٔ اول   شد گرفتار تنگنائی اجل
خواند آن بانی مبانی را   حاکم شرع کرد ثانی را
این دلم را غم دگر بگرفت   گوئیا ظلم راز سر بگرفت
دل اگرچه ز سنگ خاره نبود   لیک جز صبر هیچ چاره نبود
واین لعل و عسی بمن میکرد   همچو او حیله با من میکرد
باز کردم خیال خامی دین   بسکه بودم همیشه حامی دین
بوده ام بانی بنائے دین   کرده ام کارها برائے دین
من و احمد چه سعیها کردیم   چند کس تا براه آوردیم
مصطفی شان بحال خود واداشت   با همه نرمی و مدارا داشت
بود اسلام شان بسکه ضعیف   مال و زر داد از پی تالیف
همه خوش حال و خوش معاش شدند   فارغ از فکر نان و آش شدند
خوان شان داشت نعمت الوان   مثل بغداد برهٔ حلوان
چون کباب و پنیر و نان تمیز   لبن و تمر و حلویات لذیذ
دستشان در سمن افتاده   نان ایشان بروغن افتاده
هر یکے فرشی و لباسی داشت   دستگاهی و فیس و فاسی داشت
ما همه اهل بیت پاک نبی   ما همه خوشه هاے تاک نبی
ما ثریاے آسمان رسول   ما ریاحین گلستان رسول

پرده هم نداشت خانهٔ ما　　مگر از شاخ و پوست خرما
قوم با احتشام و کرّ و فرّی　　خانهٔ ما نداشت سقف و دری
نه لحافی نه توشکی بود است　　همه را پیرهن یکی بود است
که چو وقت نماز می بود است　　می نمودیم جمله دست بدست
نانی از صبح تا به شام نبود　　شام تا صبح هم طعام نبود
وانچه مخصوص حق ما بوده　　مثل خمسی که از خدا بوده
گه نبی آن بدیگران میداد　　بگروه توانگران میداد
بود تالیف قلبشان مطلوب　　زانکه مال است همچو جان مرغوب
ابد بنج و غم کذا و کذا　　کی مرا بود شر و شور سزا
گفتم این سعیها بباد رود　　گر درشتی کنم فساد شود
قوم را گر به پیش می خواندم　　بهر یاری خویش میخواندم
یا با عدا مصاف میکردند　　یا ز حکم انحراف میکردند
هر دو صورت زیان ایشان بود　　کشت و خون بود یا که خسران بود
غیر نقصان نبود حاصل شان　　بود نقص محق و مبطل شان
محقان را هلاکت جان بود　　مبطلان را زیان ز ایمان بود
لاجرم در در اندیم شدم　　در حریم بلا مقیم شدم
با عدو کار من مدارا بود　　محنت خود مرا گوارا بود

غم خود دیدم انسب ز غم شان　　خسته شد دل بفکر مرهم شان
قوم بودند خرم و خندان　　با فشردیم بر جگر دندان
صبر کردیم تا ز لطف کریم　　برد به شاخ دوحه تسلیم
نخل امید ما ببار آید　　وی رود موسم بهار آید
کرد این فکر با خموش مرا　　شده مانع ز شور و جوش مرا
ورنه از من دگر که اولی بود　　که امام و امیر و مولی بود
که دگر وارث پیمبر بود　　که ز من در شرف فزونتر بود
این گروهی که پیش ما هستند　　که ز اصحاب مصطفی هستند
وان دگر کز صحابه بگذشتند　　زین جهان خرابه بگذشتند
بر همه شان من عیان بود است　　حال خویشان من عیان بود است
بود بیش از همه شجاعت ما　　عزت و نصرت و اطاعت ما
کیست همچشم در مناقب ما　　کیست هم پهلوی مناصب ما
بود عهد نبی برای من　　که شد او را وصی سوای من
چه شد آخر ریاست احمد　　چیست حال ولایت احمد
گویا در مرض جناب رسول　　شده از منصب خودش معزول
منصب او ز خاندانش رفت　　از اقارب بدشمنانش رفت
آه کز دست ظلم بیباکان　　شده پامال مسند پاکان

بعد ازان رو بجانب حضار — گفت آیا خطاست این گفتار
همه گفتند اے امام انام — صدق محض است این کلام تمام

اظہار غم و اندوہ نہانی و ظلم و ستم خلیفۂ ثانی

چارمین اینکہ بعد ان اول — آن دوم کرد شرع را مختل
خشنی در امور دین افتاد — سنگ در کاسہ‌ای چنین افتاد
بود نی اول این دوم نائی — سگ نشیند بجاے گیپائی
والی شرع دشمن دین شد — مار تعویذ گردن دین شد
چون گرفتار و ربلامی شد — در مصیبت جو مبتلامی شد
روے میداد چون باو مشکل — چون فتادی بسان خر در گل
دست حاجت زدی بدامن من — عقدہ اش واشدی بناخن من
مشورت در امور با من داشت — در مہمات این بنا بگذاشت
رہ نمیرفت بے اشارت من — کار میکرد از اجازت من
من و اصحاب داشتیم یقین — وہم و شکے نبودہ راہ درین
کہ بما حق ما رسید کنون — صبح اقبال ما دمید کنون
بعد ازین طالب خلافت کیست — در تمنای این شرافت کیست
کہ چنین امر را طلبگار است — آرزو پیش کرا سزاوار است
گفتم الحمد للہ این مطلب — شد میسر بغیر شور و شغب

شکر للہ نریخت خون کسے — سر نزد آہی از درون کسے
گرچہ مقصد بدیر حاصل شد — لیک بر وفق خواہش دل شد
خللے در بناے دین نفتاد — رخنہ در دین مسلمین نفتاد
شورش و فتنہ و فساد نہ شد — سستی و وہن اعتقاد نہ شد
رفت دی موسم بہار آمد — مرہم خاطر فگار آمد
کند این عہد غمزدائے دل — شود این عیش مومیائے دل
رونق آید بہ محفل یاران — واشود غنچہ دل یاران
این رضای دل حزین بود است — آنچہ میجواستیم این بود است
ظاہرش خوب می نمود مرا — خبر از باطنش نبود مرا
گشت ناگاہ مبتلاے اجل — شد تنش خورد آسیاے اجل
قبل مردن چنان وصیت کرد — کہ خدا را دران اذیت کرد
کرد تجویز شور از رہ شر — بر زبان راند نام پنج نفر
چون دران وقت کرد یاد مرا — ششم شان قرار داد مرا
العجب با چنان جلالت شان — نشدم ہمسر یکے ز ایشان
وقت صحت چنین وصیت کرد — با ثبات خرد خریت کرد
یاد ناورد از مناقب من — چشم پوشید از مراتب من
کہ نبی را دگر برادر بود — بحسب یا نسب کہ بہتر بود

که ز من پیشتر مسلمان شد   که وصی رسول رحمن شد
کرد بر ما دگر کسی تعیین   یاد دادش ز راه غدر چنین
که شود وقت مشورت حاضر   تا بود خوب و زشت را ناظر
بعد اجماع هر که سر بکشد   دفعةً بی تاملش بکشد
ای یهودی تو این مصیبت بین   این جفا و عنا و محنت بین
گر نبی بود دیگر اندوهی   بود بر خاطرم همین کوهی
بود این کافی از برای من   بود این درد جانگزای من
بهر جانم همین الم بس بود   اینچنین داغ در دلم بس بود
کافی این بهر دلفگاری بود   بس همین زخم سینه کاری بود
الغرض تا سه روز شوری بود   همه را حب جاه دنیا بود
هر کس آنرا برای خود میخواست   عزت و اعتلای خود میخواست
من زدم مهر خامشی بدهن   تا نمودند خود سوال از من
گفتم ای وای زین تاملها   تا بکی تا بکی تغافلها
بشناسید زشت و زیبا را   یاد آرید عهد خود ها را
شبه را لاف با گهر نرسد   ذره را همسری خور نرسد
پیش شان خواندم از مناقب خویش   ذکر کردم بسی مراتب خویش
گفتم از عهدهای پیغمبر   زان دعای و ثنای پیغمبر

کردم اظهار آنچه ظاهر بود   همه را سر بسر بخاطر بود
لیک نگذشت نقش من بشان   کور بود است چشم باطن شان
همه مفتون مکر شیطانی   پیرو پیر اول و ثانی
هر یکی داشت حب مال و منال   خواهش کر و فر و جاه و جلال
تا شود گرم کار سرمائی   رسد از بندگی بآقائی
بود مشکل شراکت خاصان   دخل شیخین ساختش آسان
هر یکی را جدا جدا خواندم   چند دفتر ز پندها خواندم
حشر را یاد هر یک آوردم   حال قهر خدا بیان کردم
هر که زایشان ز من سخن بشنید   هر که آن وعظهای من بشنید
گفت خوب است همچنین باشد   از برای تو حکم دین باشد
لیک بعد از تو این بمن برسد   حکم رانی دین بمن برسد
واگذاری بمن خلافت را   بسپاری بمن امامت را
بگو از صدق این سخن با من   عهد و پیمان درست کن با من
گفتم این اختیار من نبود   کار حق است کار من نبود
میکنم بر کتاب و سنت عمل   میروم راه حق عز و جل
نیست حق تابع هوای شما   نیست تقدیر بر رضای شما
شرع را تا هوا بسی فرقست   از خودی تا خدا بسی فرقست

همه زین عرف منحرف گشتند	در پی نصب آن غرف گشتند
منصب من بآن دگر دادند	میوهٔ خلد را بجز دادند
حاکم شرع ابن عفان شد	کمترشان امیر ایشان شد
العجب العجب که شد تعیین	عار دنیا بحکمرانی دین
امر دینی بآن دنی دادند	گلشنی را بگلخنی دادند
رفت بر صدر کم ز دربانی	والی شرع گشت شیطانی
کرده شد هرزه چانه مخزن راز	مست را ساختند امام نماز
دزد شد قاضی بلاد و دیار	راهزن گشت کاروان سالار
این همه بود از خصومت من	بود مکروه شان حکومت من
عکس فرمان مصطفے کردند	گوئیا با نبی وغا کردند
روزکے چند ازین گذشته هنوز	جاے او گرم هم نگشته هنوز
که ازان نصب منفعل گشتند	همه از کار خود خجل گشتند
آنکه تصدیق کرده بود اورا	صاف تکفیر می نمود اورا
پیش من آمدند با خجلت	با چها شرم و با چها خجلت
بعد اظهار صد پشیمانی	فاش کردند راز پنهانی
که تو خلعش ازین ریاست کن	دورش از مسند خلافت کن
سعی کن تا ازین مقام رود	جنب از مسجد حرام رود

می نمودند عهد و پیمانها	که براهت دهیم ما جانها
جز تو کس درخور خلافت نیست	هیچکس را سر خلافت نیست
لیک خوف هلاکت یاران	غم خونریزی و فساد ازان
فکر اسلام مسلمینی چند	ترس خسران هست و دینی چند
باشد تخته گیر خاطر من	گشت مانع مرا ز شوریدن
باز ماندم ز شور و غلواسه	که چنان آتش بود در کاسه
ورنه جان خودم عزیز نبود	با همه قدر هیچ چیز نبود
بود با مرگ اشتیاق مرا	لذتش هست در مذاق مرا
مرگ دانی که چیست یار من است	مرهم سینه فگار من است
مرگ باشد مرا خنک آبی	که خورد تشنه در تب و تابی
من و حمزه عبیده و جعفر	کرده بودیم عهد با داور
هر یکے وعد خود وفا کرده	در مقامے که داشت جا کرده
من ازان با هنوز وا ماندم	من ازان کاروان جدا ماندم
آیتی در کلام پاک خداست	که دران ذکر و مدح عهد ماست
بعد بر اهل محفل آیت خواند	آیه را از سر بدایت خواند

آنشود نظم آیت قرآن — حاصل معنیش کنیم بیان

زاهل ایمان بوند آن دو سه کس — که چو صبح اند جمله راست نفس

وعده و عهدی که با خدا کردند — از ره راستی وفا کردند

بعض ایشان بعالم دگر اند — بعض ایشان هنوز منتظر اند

هیچیک شان نکرده تغییری — ره نداد اند وهن و تقصیری

من قضی نحبه ان سه تا بودند — که ره سخت عشق پیمودند

منتم آن دیگری که منتظرم — طالب مرگ شام تا سحرم

محو یاد جمال او هستم — از شمیم وصال او مستم

الغرض این بلائی دیگر بود — که از آن اولین گلانتر بود

زخم دیگر فتاد در دل من — ریخت الماس پاره بر دل من

این الم صبر بیشتری میخواست — این مصیبت دلی دگر میخواست

باز مشهود دیدم از عثمان — آنچنان ظلم و فتنه و طغیان

که بدل گفتم این هلاک شود — خود بپاداش در مغاک رود

خویش و بیگانه شوره و شر کنند — اقربا سعی بیشتر بکنند

خود شود باعث هلاکت خویش — خلع خود خواهد از خلافت خویش

حاجت فکر و کوشش من نیست — که خودش نیز کم ز دشمن نیست

آخر الامر همچنان افتاد — غلغلی طرفه در میان افتاد

من از آن فتنه بر کنار شدم — بر زبانم نرفت لا و نعم

چند کس بیخ هستیش کندند — بار گردن ز دوشش افگندند

بعد از آن رو بسوی من کردند — ازدحامی بکوی من کردند

که خدا را امیر شرع بشو — زیب بخش سریر شرع بشو

حق علیم است کاندران حالت — بخلافت نداشتم رغبت

دیده بودم چو وضع و حال شان — بود معلوم من مآل شان

گفتم این جمله بندگان زرند — طالب مال و جاه سر بسرند

شب و روز است کار شان شادی — طبع شان گشته بر طرب عادی

همه مدهوش باده طربند — در شکر خواب عیش روز و شبند

بسکه راحت انیس شان شده است — نفس شان مطلق العنان شده است

چون رسد وقت حکمرانی شرع — چون شوم گرم قهرمانی شرع

کشت امید شان بآب رود — کشور عیش شان خراب شود

گرچه اکنون بدور من هستند — طالب عهد دور من هستند

چون شود دار و گیر بگریزند — غدرها حیله ها برانگیزند

کی گوارا کنند اسیری شرع — هست دشوار تنگ گیری شرع

آهوی دشت انس کم گیرد — صید وحشی بقید میمیرد

چون باینجا رسید ذیل کلام — رو بحضار کرد و گفت امام

که درین کذب و افتراست مگر ... همه گفتند راست سرتاسر

ذکر واقعه جمل و پیمان شکنی قوم دغل

بشنو ای اخا الیهود این است ... گوش کن گوش نقل شیرین است
حق چه بود است بر زبان من ... تلخ شد عیش تابعان من
رفت آن مطلق العنانی شان ... چیده شد فرش کامرانی شان
آخر انگیختند عائشه را ... تا کشد تیغ روح خیر ورے
باوجودیکه من بقول نبیؐ ... بوده ام بهر او وصی و ولی
مرجع کاروبار او بودم ... صاحب اختیار او بودم
شد روان با فضیحتے عجبی ... مبتلا شد بمحنتے عجبی
بر شتر شد ردیف رسوائے ... کرد بیچاره دشت پیمائے
یک طرف بود غلغل سگها ... یکطرف خود درین سگان غوغا
شد عیان هرچه گفته بود نبی ... کرد تاویلهاش قوم غوی
شده پیدا بسے علامتها ... بوده پنهان ولے ندامتها
تا قضا را رسید در بلدے ... که دران بود خلق بی خردے
همه کوتاه دست ریش بلند ... به بصوم و صلوة خود پابند
همه دریائیان دشت نورد ... بحقیقت زن و بصورت مرد
کرد اغوای جنگ ایشان را ... ساخت مجموعهٔ پریشان را

بے خبر تن بجنگ در دادند ... رمح و تیر و تفنگ سر دادند
جنگ خود را سبب نفهمیده ... موجب آن تعب نفهمیده
بر سر من تمام شوریدند ... همره زن تمام شوریدند
گفتم این جای خامشی ها نیست ... در خموشی نجات اینجا نیست
نیست نرمی مفید سرکش را ... میکند پنبه تیز آتش را
جنگ خود زشت و عین مفسده است ... سبب ترک آن بیان شده است
لاجرم از نصیحت ایشان ... کردم اتمام حجت ایشان
گفتم ای زن برو بخانه خویش ... بر نیائی ز آستانه خویش
شرم کن شرم کن ز رسوائی ... نیست شایان زن صف آرائی
قوم را گفتم این چه فریاد است ... هیچ تان راز بیعتم یاد است
خلف کے شیوهٔ وفا باشد ... نقض پیمان کجا روا باشد
دیکه میثاق تان ثبوت نداشت ... قوت تار عنکبوت نداشت
پیش شان گفتم از دلائل خود ... یاد آوردم از فضائل خود
چند کس خوف از خدا کردند ... باقی اصرار بر خطا کردند
ره درانها کرد آگاهے ... شد فزون تر ضلال و گمراهے
چون مرا شد ز قوم حوصله تنگ ... کردم آخر بلند رایت جنگ
خورد فوراً شکست لشکر شان ... خاک خون گشت جای اکثر شان

کم شد از قتل جوش و شور شان	رفت سرهاے پر غرور شان
دیدم ار وا گذارم ایشانرا	سست خواهند کرد ایمانرا
زود مانند امتان سلف	امر دین را زنان کنند تلف
باز هم قتل مرد و زن بشود	باز مکروه طبع من بشود
سعی ها کردم از پے ایشان	صلح را ساختم بسے سامان
پیش شان نامه ها فرستادم	رو برو نیز پندها دادم
رو نکردم ز قوم ملتمسے	نشد از من خلاف راے کسے
بے طلب نیز کردم احسانها	بود فکرم رعایت آنها
کردم احسان بآن جفاکیشان	حق علیم است از من و ایشان
بر طرف چون نگشت غلغلها	جنگ کردم پس از تاملها
مرضی شان نشد سواے جنگ	شد مرا هم دگر رضاے جنگ
باز چون فتح شد نصیب من	ننمودم تعاقب دشمن
پیش کردم ره مدارا را	خوش نکردم طریق یغمار
این بیان چون امام عالی کرد	حال خود را تمام حالی کرد
گفت یاران خطاست اینمعنی	همه گفتند راست اے مولی

ذکر واقعه صفین و مکر و غدر اهل کین

ششمین هم دو محنت است عظیم	جنگ با شامیان و پس تحکیم

آن گرفتار نفس اماره	زادهٔ هند آن جگر خواره
کافر مطلق ظلوم و جهول	دشمن ظاهر خدا و رسول
ناکس و سفله مستحق حریق	ننگ عالم طلیق ابن طلیق
آنکه دائم بکفر و خذلان بود	بندهٔ خانه زاد شیطان بود
چون پس از سعی و جد و جهد نبی	مکه مفتوح شد بعهد نبی
در همان روز و در سه جای دگر	بیعتم کرده بود او و پدر
پدرش دوش او بسر تعظیم	کرد پیش از همه بمن تسلیم
آمد و سرور جهانم خواند	سرو سردار مومنانم خواند
چون بعهد خلیفهٔ اول	آمدی پیشم آن شریر دغل
عرض کردے که حق خویش بخواه	تا بکے صبر می کنی یا شاه
با ابوبکر جنگ باید کرد	بر عدو عرصه تنگ باید کرد
همچنین بود دشمن جانی	کرد ترغیب کشتن ثانی
هرگے کامدی بمنزل من	چون شدی باریاب محفل من
ذکر عجز و عقیدتے میکرد	دمبدم تازه بیعتے میکرد
کردی اظهار خیر خواهی خویش	لیک میخواست بادشاهی خویش
حق چو برگشت و رو بمسکن کرد	ملک را دست و دامن من کرد
وقت پژمردگی ایمان رفت	از جهان فصل برگریزان رفت

خاک شد از روی دیرینش | برزد از دل عداوت و کینش
کرد تالیف عمرو ابن العاص | زد باو لاف الفت و خلاص
کرد دعوای اتحاد باو | طمع ملک مصر داد باو
این نداند که مال بیت المال | نبود بیشتر ز حصه حلال
دزدی وجود و نیز یعنی چه | بخشش از مال غیر یعنی چه
پسر عاص نیز عاصی بود | سحر و شام در معاصی بود
گر بان دوستان هموطنند | اسپ در شر بهم لگد زنند
گشت مصروف در رضایش این | داد برباد در هوایش دین
بیعتش هر که کرد زر دادش | همچو خر بر علوفه سر دادش
ظلم را طرح در بلاد انداخت | غلغل شورش و فساد انداخت
مردم از دست جور او نالان | همه چون نامه اش سیه حالان
مشرق و مغرب و یمن و شمال | جمله از سرکشی او پامال
بمن اینها تمام می گفتند | خبرش صبح و شام می گفتند
گفت درباره اش یکی با من | کو اگرچه ترا بود دشمن
تو ولیکن بحالتش نگذار | هرچه خواهد کند تو کار مدار
گر حذر داری از عناد او | واگذاری باو بلاد او
گرچه تدبیر دنیوی این بود | لیک کی جایز از ره دین بود

هیچ بهتر ازین صلاح نبود | لیک دید ار ورا مباح نبود
گفتم ای مرد این عجب گفتی | هرچه گفتی برای ما گفتی
گرچه صلحش صلاح دنیائی است | لیک حکم خدا صف آرائی است
صلح او با خدا مصاف دهد | میل او از حق انحراف دهد
گفتم این حال را باهل دین | مشورت خواستم ز معتمدین
رای شان شد موافق رایم | یعنی او را وی نفرمایم
حکم انشی در امر دین بحکم | والی امر مسلمین بحکم
هر یکی گفت یا امیر بشر | الحذر الحذر ازین کافر
نگذاری که ابن بو سفیان | بشود حاکم مسلمانان
راست خوشنودی خدای نبود | که چنین کس بود ز من خوشنود
یا جفا کار کار من باشد | دشمنش دوستدار من باشد
بارها پند من باو دادم | چند کس پیش او فرستادم
لیک هرکسکه رفت آنجا ماند | چون مگس در میان حلوا ماند
بنده هر کس اسیر حرص و هوس | برنگردد ز گنج قارون کس
او برافزود بر جفا کاری | بود مصروف در ستمگاری
داده کالای دین برهزن نفس | بگسسته عنان توسن نفس
نیش میزد بخلق چون کژدم | بود کلب عقور در مردم

چون جهانی ازو بجان آمد   سخن جنگ درمیان آمد
بعد شو اے صاحبان قدر   از صحابه چو حاضران بدر
شد مقرر که حرب باید کرد   حرب با این حرب باید کرد
اول اتمام حجتے کردم   بسوے تو به دعوتے کردم
کاین چه بیگانگی ست محرم شو   تا یکے گرگ باشی آدم شو
در جوابش نوشت طومارے   که نباشد ترا ازین کارے
داشت از بسکه شوره پشتیها   کرد در نامه اش درشتیها
بقلم داد مدعاے چند   پیش آورد شرطهائی چند
همه نامرضی خدا و رسول   اهل دین را نبود هیچ قبول
گفت اصحاب احمد مختار   که همه بوده اند ز ابرار
جمله را یا ابالحسن بفرست   از بر خود به پیش من بفرست
بود عمار هم یکے ز ایشان   که بسے بوده است عالیشان
که کنون در جهان چو عمار است   گرچه او در علو مقدار است
بود او روز و شب انیس نبی   بود او دائما جلیس نبی
همدم سرور انام او بود   یار رسول خدا مدام او بود
خواست تا جمله را باو بدهم   دوستان را بآن عدو بدهم
تا ز راه جفا بدار کشد ÷   یا به شمشیر آبدار کشد

ویکه خواهان خون عثمان شد   کشته خود بود و باز خواهان شد
قتل عثمان خود از دغایش بود   این شر او ز اقربایش بود
رغبت قتل داد مردم را   داد این فتنه یاد مردم را
خون او آن درخت ملعون کرد   گلشنش را بهار ازین خون کرد
طبع من سمع این فضول نکرد   هیچ شرطے ازان قبول نکرد
زین المها جو یاس حاصل کرد   خلق را سوے خویش مائل کرد
کرد قطع شان بسیم و زری   دادگاه و جوی بهشت خری
گرچه بود است انچه بافت دروغ   سبب زر فروغ یافت دروغ
گفتم اول نصیحت ایشان را   ذکر کردم جنان و نیران را
درے از باغ خلد وا کردم   دوزخے پیش شان بنا کردم
یاد آوردم از حساب خدا   ذکرها کردم از عقاب خدا
که ازان سنگ خاره آب شود   مرغ اگر بشنود کباب شود
بعد ازان رو بجنگ آوردم   دست بر صارم دو دم بردم
پند سودی نکرد پس تا کے   مثل است آخر الدوا الکی
آمدم بے خطر بطور قدیم   همعنان ظفر بطور قدیم
رایت دین مصطفی همراه   مرکب نصرت خدا همراه
علم پاک سید الثقلین   علم خاص جنگ بدر و حنین

ده چه رایت که آیت دین بود / یا شهابی پی شیاطین بود
بود اورا نشان کفر بدست / نه همان دم که دائما بدست
پدرش بوده همعنان کفر / داشت دایم بکف نشان کفر
هر پسر محرم پدر باشد / زادهٔ خر یقین که خر باشد
چون دران عرصه شور افگندم / شور یوم النشور افگندم
لشکران لعین زبون کردید / علم کفر سرنگون کردید
آتش حرب چون زبانه کشید / مرغ روحش در آشیانه طپید
گشت چون جنگ شعله ور نالید / ناری از آتش سقر نالید
چون لعین طاقت ستیز نداشت / چاره کار جز گریز نداشت
رنگ و هوشش پرید از رخ و بر / رفت از دل کنان ز پیش نظر
شد چنان دست پاچه زان تنگ و تاخت / که یمین از شمال خود نشناخت
رفت و حالش بعمرو عاص بگفت / درد دل با مشیر خاص بگفت
حدسی زد آن مدبر مدبر / آنکه بود دست کفر را اصبر
آنکه در مکر خود نظیر نداشت / آنکه شیطان جزاو وزیر نداشت
گفت بردار چند قرآن را / که امام است اهل ایمان را
بر سر نیزه ها معلق کن / دعوت اهل حق سوی حق کن
هیچ دانی که دوستان علی / شان ایشان بود چو شان علی

همه شان اهل علم و دین دارند / همه خایف ز قهر جبار اند
صاحب عقل و دانش و هوشند / در رضای آدمی کوشند
اوّلا کرده اند دعوت تو / حال خواهند کرد اجابت تو
آن لعین شد ازین سخن خوشنود / که دران صورت بقایش بود
غیر ازین ما من نجات نداشت / بجز آن حیله حیات نداشت
بجلا بر فراخت قرآن ها / تا شود حرز از پی جانها
خود نفهمیده هیچ آیت را / خواست مارا کند هدایت ها
دیده پامال کرده ایمان را / ساخت کافر بلند قرآن را
این طرف درمیانه غلغل شد / در صفوف قشون تزلزل شد
چون رفیقان خیر خواه من / داده بودند جان براه من ؏
جمله ابرار و دوستان خدا / کشته بودند میهمان خدا
سعیها کرده از جهان رفته / همه چون باد و برق سان رفته
مانده بودند بیوفائی چند / سست عقلی ضعیف رائی چند
همه مائل بدام او گشتند / مست بوی مدام او گشتند
سر کشیدند از جهاد او / سست گشتند بر مراد او
لاله زاری نمود منقل کین / لعل شد غلط هلاهل کین ؏
گفتم ای دوستان فریبست این / الحذر الامان فریبست این

مصحف شان کند بیان از مکر
میدهد هر علم نشان از مکر

اثری از وفا در ایشان نیست
فتنه برخاست ست قرآن نیست

کے بیاید وفا ز غداری
پاس دل کے کند جگرخواری

در دل خصم مهربانی نیست
گرگ خود لایق شبانی نیست

هر چه گفتم کسے قبول نکرد
کسے از دعوتش عدول نکرد

تیغ من تشنه ماند بر خونش
هوش یاران ربود افسونش

عقل و دین را نمانده بود اثر
گفته بودند این همه دیگر

که اگر آشتی نکرد فلان
باید او را کشیم چون عثمان

یا خود او را به ابن هند دهیم
تا شود قتل و ما ز و بر جهیم

یارب این حرف از زبان که بود
قائل آن بقصد جان که بود

در حق شاه دین چنین گفتند
وه چه حرفی ز روی کین گفتند

گوش کن گوش این مقال ای دل
بشنو این حرف را بنال ای دل

حال آن قوم سست کیش شنو
سخن پیشوائے خویش شنو

گفتم اے دوستان دشمن ننگ
کار بر دشمن شما شده تنگ

بجد الصبر ساعتے کافی است
میشود فتح مهلتے کافی است

حرب و نرمی چه سود سرکش را
میکند تیز روغن آتش را

دوستان بر خلاف من بزدید
میروم راه راهزن نشوید

کرد اشارت بجانب اشتر
گفت با صد ملال آن سرور

بجز این پیر و اقربائے من
همه کردند عکس رائے من

همه کردند اجابت دشمن
سر کشیدند از اطاعت من

گفتم ار من خلاف شان بکنم
باید اول مصاف شان بکنم

نشود کاین دو نور دیده من
این دو سبط نبی حسین و حسن

خسته از خنجر و سنان کردند
قتل بر دستهائے شان کردند

گل شود شمع دودمان نبی
کس نماند ز خاندان نبی

چون بهم بر زنند مسند من
قتل خواهد شد این محمد من

کشته گردد بدست این اشرار
خلف الصدق جعفر طیار

این همه دیده و چراغ من اند
گل گلزار و بار باغ من اند

قدر شان جمله در حضور من است
در چمن نزهت گل و سمن است

سبزه در مرغزار خوش باشد
سرو بر جویبار خوش باشد

آه چون جور دشمنان علی
کرد تاراج گلستان علی

آه ازان دم که زهر خورد حسن
شد جگر پاره هائے او بلگن

آه ازان دم که سبز شد رنگش
سوئے فردوس بود آهنگش

آه ازان دم که نعش اطهر او
هدف تیر شد بدست عدو

آه ازان دم علی کجا بود است
که حسینش بکربلا بود است

آه ازان دم که بود آن سرور / تشنه لب تلخکام خسته جگر
آه ازان دم که هیچ یار نداشت / غم بسے بود و غمگسار نداشت
آه ازان دم که بر زمین افتاد / بدن نازنین ز زین افتاد
آه ازان دم که ذکر داور داشت / گلوی خشک زیر خنجر داشت
زینب خسته دل فغان میکرد / رو بسوے نبی بیان میکرد
کاین حسین شماست یا جداه / نور عین شماست یا جداه
یا نبی وقت شور و شین تست / شمر بر سینه حسین تست
کیست این طفل بیگناه شماست / خنجر شمر و بوسه گاه شماست
آه و دردا سرش به نیزه رسید / جسم پاکش بخاک و خون غلطید
بس دلا این محن نهانی نیست / هست جدائی این بیانی نیست
این غم از احمد و علی پرسند / از دل دختر نبی پرسند
وقت تنگ است مختصر کردیم / باز ما سخن فیه سر کردم
گفت شه بعد ازان غم و هموم / که شده شمهٔ ازان مرقوم
باز بر وفق خواهش داور / بر سرم آمد این بلاے دگر
چرخ فیروزه فام دیگر بار / ریخت زنگار بر دل افگار
مبتلا شد فتور بیجا را / راحتے دست داد اعدا را
باز تجدید شور و شر کردند / فتنه انگیزئے دگر کردند

که دو کس در میان حکم باشند / هر دو شان خیر خواه هم باشند
گفتم اے قوم این چه آئین است / که سزاے حکومت دین است
هست کافی عمل براے من / نیست زیبا حکم براے من
سوخت تحکیم جان من سید / بوده این بتر محن سید
یا علی این کلام یعنے چه / حکم ران بر امام یعنے چه
رهنماے بر رهنما غلط است / پیشه کستی ز پیشوا غلط است
علم ادریس را که آموزد / شمع را پیش خور که افروزد
مبتلا شاه حال میگوید / قصه با صد ملال میگوید
چون بر ایشان نشد رضاے شان / دادم آخر رضا براے شان
خواستم تا یکے ز خویشانم / از قریبان سینه ریشانم
یا کسے کازموده کار بود / مرد دیندار هوشیار بود
آنکه داناے نیک و بد باشد / آنکه در عقل معتمد باشد
انحراف از وداد ما نکند / کجروی از عناد ما نکند
باید او در میان حکم شود / این مهم را همان حکم شود
هر کرا کردم الغرض تعیین / ابن هندش نخواست از سر کین
هر ره راست را که بگشادم / خضر راهے که زو نشان دادم
او ز کج طبعی انحراف گرفت / از ره کین ره خلاف گرفت

در پی گرهی براه افتاد	دور شد از ره و بچاه افتاد
من بباقی واو بزائل خواند	من بحق خواندم او بباطل خواند
نیست چندان شکایت از دشمن	آه از دست دوستان من
جستم از قوم خویش بیزاری	که در ایشان نبود دینداری
شدم آگاه از سرشت شان	در گذشتم ز خوب و زشت شان
گفتم ای قوم ای رای شمات	حکم و تحکیم بر رضای شماست
همه بر وفق رای خود باشید	پیرو پیشوای خود باشید
عاقبت شد حکم ابوموسی	تارک دین درانده دنیا
آنکه بی مغز ژاژخای بود	سخت کجفهم سست رای بود
پسر عاص کرد در داش	طمطمش آخر فتاد از پاش
کرد مکری که خلق میداند	ریخت رنگی که علی داند
بازیش خورده خود پشیمان شد	کار از کار رفت و حیران شد
چون کلامش باین نصاب رسید	قوم را باز زو خطاب رسید
یعنی آیا نه این محن افتاد	همه گفتند بی سخن افتاد
آه از تیر شریف علی	پسر هند شد حریف علی
از رعیت چه جور شاه کشید	برقی خود بود و حکم کاه کشید
داماکش چها کشید ز غم	ای بقربان او دل و جانم

آه آه از بلائی که کشید	سوخت جانم ز حالتی که کشید

ذکر وقعه نهروان و ایذا رسانی دوستان نادان

نخستین محنتی دگر دیدم	رنج دیگر درین سفر دیدم
مصطفی با من این سخن فرمود	رازی از علم حق بمن فرمود
که تو در آخر زمان خویش	بکشی چند دوستان خویش
همه مشغول طاعت داور	همه شب زنده دار روزه گذار
همه دیندار و صاحب ایمان	همه مصروف خواندن قرآن
هست فی واقعیه هم یکی ز ایشان	که چو زن بر تنش بود پستان
نه ز راه جفا و کین بکشی	چون کنند او ز راه دین بکشی
الغرض چون ز شام برگشتم	خسته دل تلخکام برگشتم
بعد شوری که شامیان کردند	قوم من شورش و فغان کردند
بعد تحکیم از ندامتها	کرده از شور و شر قیامتها
که حکم در میان نمی بایست	صلح با شامیان نمی بایست
بگزیدند از تحسر دست	زانکه خود کرده را چه درمان است
هر یکی کرده رو بسوی دگر	هر یکی زد بجهت کدوی دگر
جوش شان را پس از جهاد آمد	جنگ چون رفت مشت یاد آمد
طرفه تر این جفا بمن کردند	نسبت آن خطا بمن کردند

از چه را رفت او براه ما   از چه شد پیرو گناه ما
ما اگر چه همه خطا کردیم   صلح در موقع وغا کردیم
مرتضی از چه کار زار نکرد   از چه بر عقل خویش کار نکرد
واجبش بوده است کشتن ما   سر جدا ساختن ز گردن ما
من چه سان قول شان بیان بکنم   بلکه این زبان بیان بکنم
سخن بی حساب میگفتند   همه با صد عتاب میگفتند
کاین دو جرم و خطا ز حیدر شد   زین ممر آن جناب کافر شد
چون نشد عقل رهنمون او   شده بر ما حلال خون او
حیرتم کاین ز ضعف ایمان بود   یا خلل در دماغ ایشان بود
آری این رسم هر خطا کار است   خوی بد را بهانه بسیار است
در عجب قوم بود آن سرور   قدر عیسی کجا شناسد خر
همه چون سیل شور کرده بپا   این طرف آمدند از دریا
همه شان منحرف ز راه راست   کرده غلغل که حکم حکم خداست
هر که بر مستقر شان بگذشت   مبتلای بلای ایشان گشت
گر در آمد بملت ایشان   گشت مشمول رافت ایشان
ور گر از دین شان تبرا کرد   شد شهید و بخاک و خون جا کرد
شده آن قوم را سه فرقه جدا   هر یکی کرده در پی سکنا

اولا رو سوی دوتا کردم   منع و زجری جدا جدا کردم
گفتم ای قوم این چه دینداریست   چه سخن بر لب شما جاریست
دست ازین قول و فعل بردارید   رو بدرگاه ذوالجلال آرید
سعی در ابتدای شان کردم   جد و جهدی برای شان کردم
بود از بسکه جهل شیطان را   پند نفعی نکرد ایشان را
چه کند وعظ در مقام جنگ   قطرهٔ آب کی رود در سنگ
حرب بود است فرض مذهب شان   سخن از جنگ بود بر لب شان
بست آئینهٔ دل شان زنگ   خنک آمد بچشم صورت جنگ
کوفتم کوس حرب آخر کار   گرم شد قتل و ضرب را بازار
کرد تیغم تمام کار شان   آتشی زد به پنبه زار شان
کفر شد برق خرمن ایشان   نفس شان گشت دشمن ایشان
گر نمیرفت این خطا ز ایشان   گر نمی آمد این جفا ز ایشان
همه رکن رکین دین بودند   همه حصن حصین دین بودند
لیک کس از قضا چه چاره کند   قلم رفته را چه چاره کند
بعد از ان بهر فرقه سوین   سعیها رفت هم بدین آئین
همه بر شاهراه دین بودند   همه عباد و شاهدین بودند
همه مشغول در خدا خوانی   متنفر ز عالم فانی

چشم زخم زمان رسید مگر	کور باطن شدند سرتاسر
همچنان شور در جهان کردند	کشت و خون جهانیان کردند
هر کرا بر خلاف دانستند	قتل کردند تا توانستند
کو شم از شور ظلم شان پر شد	از شر و شور شان جهان پر شد
سعی اصلاح حال شان کردم	ناصحان پیش شان روان کردم
قوم را وعظ سودمند نشد	مرض طبع به ز پند نشد
منحصر شد علاج شان در جنگ	نرود میخ آهنین در سنگ
خوی بد در طبیعتی که نشست	نرود جز بوقت مرگ از دست
در عدد بوده اند چار هزار	کشتم آخر تمام را یکبار
بسکه کردند پیروی هوا	رفت سرهای شان بباد فنا
بود ذو الثدیه در میان شان	بود در بین کشتگان شان
بر کشیدم ازان میان او را	بنمودم بحاضران او را
شاه فارغ چو زین مصائب شد	باز با حاضران مخاطب شد
که مگر این صحیح نیست کلام	همه گفتند وقعیست تمام
بعد ازان گفت رو بسوی یهود	که بلا و عنای من این بود
این بلاها رسید بر سر من	بود این شمهٔ ز دفتر من
بود این دردها برای دلم	رفت این خارها بپای دلم

من همه عمر در بلا ماندم	بغم و رنج مبتلا ماندم
در حریم الم قدم زده ام	ساغر درد دمبدم زده ام
رفت اینها یکی دگر باقی است	که جهان از براش مشتاقی است
باز تیر حبیب می آید	محنتی عنقریب می آید
اینک آن زحمت شدید رسید	اینک اینک بلا رسید رسید
این سخن گفت شاه گریان شد	دل هر کسکه دید گریان شد
گریه خود کرد و هم بود گریست	هر که در بزم خاص بود گریست
عرض کرد آن نکوکلی سرور	باز کو چیست آن بلای دگر
باز کو دل کباب میگردد	ملک جانها خراب میگردد
سرور دین کشود لبها را	گفت خون شد ازان دل خارا
گل زخمی زنند بر سر من	بشود لاله رنگ پیکر من
خون ز فرقم رود به تیغ کین	بشود زان محاسنم رنگین
زین جهان با سر فگار روم	سرخرو پیش کردگار روم
این سخن بر لبش چو جاری شد	هر یکی گرم آه و زاری شد
شور و فغان ز حاضران برخاست	شیون از اهل آسمان برخاست
کوفه پر گشت از صدای شان	سوخت از آتش نوای شان
مردم شهر دل کباب شدند	نعره زن جمله شیخ و شاب شدند

هیچ مرد و زنی بخانه نماند   هیچ مرغی در آشیانه نماند
همه گرم فغان و ناله شدند   اکثری گرد شاه هاله شدند
سائل از سالکان دین گردید   داخل سلک مسلمین گردید
بود پیوسته همرکاب امیر   فیض‌ها یافت از جناب امیر
تا بوقتیکه چرخ نیلی فام   صبح اقبال دین رساند بشام
قصه ناگفتنی است سرچه کنم   کاغذ از اشک گشته تر چه کنم
خامه در دیده خار می آید   گریه بی اختیار می آید
از هجوم الم زبانم بست   قلم اینجا رسید و سر بشکست
ساقیا باده ز ساغر غم   مطربا یک دو بیت دفتر غم
دوستان کشته شد امیر دین   کشته شد زینت سریر دین
کشته شد رازدار ختم رسل   کشته شد یادگار ختم رسل
کشته شد یاور نبی حیدر   کشته شد غمخور نبی حیدر
کشته شد غمگسار غمگینان   کشته شد همنشین مسکینان
آوخ آوخ امام را کشتند   قبله خاص و عام را کشتند
تیره و تار شد زمان و زمین   شور و فریاد کرد روح امین
آه شهزاده‌ها یتیم شدند   با چها در دو غم ندیم شدند
قاتل شاه چون بگیر آید   در حضور حسن امیر آمد

بود استاده پیش شهزاده   شاهزاده بقتلش آماده
که قضا را همان یهود رسید   گفت ای جانشین شاه شهید
بکش این بیحیای بی دین را   بخش این را که حق کشد این را
خوانده ام در کتابهای قدیم   که شده نازل از برای کلیم
کاین لعین بدتر است از قابیل   آنکه بوده است قاتل هابیل
مرتضی مقتدای عالم بود   آدمی نی که فخر آدم بود
هم ز قدار بتر است این مرد   آن لعینیکه ناقه را پی کرد
جرم عاقر ازین خطاست جدا   که شتر میر سد بشیر خدا
بود این حاصل حدیث یهود   که مے غم براهل دل پیمود

خاتمهٔ فسانه در تصلف شاعرانه

سید آفرین بجان نامهٔ تو   نسخهٔ سحر کیست نامهٔ تو
این حدیث یهود و طرز بیان   من و سلاست در مذاق جان
ید بیضا نموده بکلام   چه عجب آورد ار یهود اسلام
مید هد نامهٔ تو بوی بهشت   هست هر مصرع تو جوی بهشت
بسخن دلخراش آمده   بقلم مشک پاش آمده
شد دل سنگ خاره آب ازین   طائر سدره شد کباب ازین
میهمانی صابران کردی   صبر را شد از بیان کردی

طرفه طرز سخنوری دارے | نسخهٔ سحر سامری دارے

بسکه گوزینه بر سر خوانست | ملک از بال خود مگس رانست

بسخن خضر راه یارانم | میزند جوش آب حیوانم

تا قلم سر درین سفینه گذاشت | حور برجای صفحه سینه گذاشت

این نگویم در عدن سفتم | چند شعرے عجالةً گفتم

کرده ام نظم حاصل مضمون | ترجمه کس نمیکند موزون

صلهٔ این زکس هوس نکنم | خوف هم از گرفت کس نکنم

فیض جاریست از جناب امیر | حق وشافیست این جواب فقیر

ترجمه نیست اقتباس است این | هنرم را بچشم عیب مبین

سعدی افتاده ایست آزاده | کس نیاید بجنگ افتاده

از غم دهر بے بقا رستیم | پشت پا می زدیم و وارستیم

شوق گلزار و خوف خارم نیست | با بد و نیک دهر کارم نیست

مژده باد ای دلم کشادم فال | میشود این قبول حیدر وال

سادتی هذه بضاعتنا | وعلیکم غداً شفاعتنا

قد وقع الاخراج من السواد الی البیاض علی ید الناظم فی مجالس آخرها یوم الاحد لتسع بقین من شهر اللّٰه الاصب رجب من السنه ۱۲… من الهجرة المصطفویه علی الصادع بها التحیة